

Streszczenie w języku polskim

Rozprawa analizuje obecność i funkcje neutralnego płciowo zaimka *hen* w szwedzkich książkach obrazkowych. Zaimek ten po raz pierwszy został zaprezentowany szerszej publiczności w gazecie „Uppsala Nya Tidning” przez językoznawcę Rolfa Dunåsa w 1966 roku jako inkluzywna alternatywa dla zaimków *han* [on] i *hon* [ona] w trzeciej osobie liczby pojedynczej. Wcześniej, aby uwzględnić obie płcie, używano wyrażen takich jak *han eller hon* [on lub ona] lub *han/hon* [on/ona], które bywały postrzegane jako zbyt skomplikowane i niepraktyczne. W konstrukcjach bezosobowych wykorzystywano także generyczną formę zaimka *man*, który, jako tożsamy z rzeczownikiem *man* oznaczającym mężczyznę, również nie stanowił w pełni neutralnego płciowo wariantu. Dunås zaproponował *hen* jako słowo inkluzywne i wpisujące się w zasadę ekonomii języka. Wprowadzenie *hen* nie spotkało się wówczas z większym zainteresowaniem i dopiero niemal 50 lat później zaimek stał się znany większej grupie użytkowników języka szwedzkiego.

Żywa debata dotycząca *hen* rozpoczęła się w 2012 roku po publikacji książki *Kivi & Monsterhund* [Kivi i Pies-potwór] z tekstem Jespera Lundqvista i ilustracjami Bettiny Johansson. Decyzja autora o użyciu *hen* do określenia głównej postaci: dziecka o imieniu Kivi, wywołała głośną dyskusję na temat granic płci i języka. Zaimek zdobył zarówno silną grupę zwolenników, jak i był pod wieloma względami krytykowany. W 2015 roku został włączony do *Leksykonu Akademii Szwedzkiej* (*Svenska Akademiens Ordlista*), a formalne przyjęcie *hen* do języka szwedzkiego symbolicznie zakończyło debatę na jego temat. Od tego czasu jest on wykorzystywany w różnych kontekstach, w tym w literaturze i mediach oraz dokumentach normatywnych.

Pomimo tego, że *hen* zyskał rozgłos dzięki wykorzystaniu go w książce obrazkowej dla dzieci, jego obecność w tego typu literaturze pozostaje stosunkowo niewielka. W niniejszym badaniu, poza *Kivi & Monsterhund* zidentyfikowałam jedynie jedenaście książek obrazkowych, w których pojawia się nowy zaimek. Choć stanowią stosunkowo niewielki korpus badawczy, obejmują zróżnicowany wachlarz strategii wykorzystania *hen*. Zaimek jest w nich używany do opisywania ludzi, zwierząt, fantastycznych stworzeń, emocji, a nawet Boga, a także w swoim generycznym znaczeniu. Mając na uwadze, że *hen* jest zaimkiem neutralnym płciowo, w niniejszym badaniu kładę nacisk na reprezentacje płci i neutralności płciowej w analizowanych

ikonotekstach. W tym celu stosuję perspektywy literacką i językową, a jako ramy teoretyczne przyjmuję założenia poetyki kognitywnej i podejścia normokrytycznego. W ostatniej części analizy przyglądam się innym elementom inkluzywnym obecnym w książkach, obejmujących m.in. reprezentacje orientacji seksualnej, struktury rodziny, pochodzenie etnicznego i wiek. Pozwoli to ocenić, czy obowiązujące normy społeczne są w nich wzmacniane, pomijane, czy negowane oraz określić, czy utwory te sklasyfikować można jako normokrytyczne.

Przeprowadzona analiza ukazuje różne podejścia autorów i autorek wobec konstruowania neutralności płciowej w ikonotekstach. Najczęściej stosowanymi strategiami jest łączenie stereotypowych cech męskich i żeńskich w równych proporcjach, albo całkowite unikanie elementów silnie nacechowanych pod względem płci. Drugie z podejść, choć trudniejsze do zastosowania zwłaszcza w przypadku postaci ludzkich, może przynosić satysfakcjonujące rezultaty w odniesieniu do zwierząt, stworzeń fantastycznych i zjawisk abstrakcyjnych. Ponadto, w niektórych przypadkach autorzy wyraźnie sugerują płeć postaci określanej jako *hen*, co wskazuje, że nawet osoby, które wpasowują się w schematy płci swoim wyglądem lub zachowaniem niekoniecznie muszą identyfikować się jako mężczyźni lub kobiety.

Analiza ujawnia również niespójności w wykorzystaniu innych elementów inkluzywnych zarówno między analizowanymi ikonotekstami, jak i w ich obrębie. Książki obrazkowe opublikowane przez Olika, wydawnictwo znane z promowania różnorodności, charakteryzuje większa obecność elementów normokrytycznych dotyczących różnych obszarów. Niemniej jednak, każda z analizowanych książek prezentuje pewną formę normokreatywności, w tym różnorodne wizerunki zarówno głównych, jak i drugoplanowych postaci.

Podsumowując, niniejsza rozprawa dowodzi, że książka obrazkowa nie tylko odpowiada za wzbudzenie zainteresowania i rozpoczęcie debaty wokół *hen*, lecz również prezentuje szeroki potencjał stosowania nowego zaimka. Jak widać na podstawie dwunastu analizowanych utworów, *hen* może być używany w wielu kontekstach, budując inkluzywność i podważając konwencjonalne normy. Zasygnalizowany normokrytyczny charakter książek budzi pytania o ich możliwe zastosowanie w edukacji, co może stanowić przedmiot przyszłych badań. Wskazane książki obrazkowe mogą potencjalnie służyć jako narzędzie umacniania wartości demokratycznych w i zwrócenia uwagi młodych uczniów na kwestię inkluzywności i jej znaczenia we współczesnym społeczeństwie, co koresponduje z założeniami szwedzkiej polityki równościowej w edukacji.